

Znak:
KD.5140.34. 6 .2020

Data: 2020 -10- 09

Nr rejestru zabytku: A/1677
Adres zabytku: **Lublin, Al. Warszawska 81**
gm. miasto Lublin
pow. lubelski

Sekretariat Ogrodu Botanicznego UMCS
Wpłynęło dnia 16.10.2020
Nr 324

DECYZJA

Na podstawie art. 3 pkt 1 i 2, art. 6 ust. 1 pkt 1 lit. d, art. 9 ust. 1, art. 89 pkt 2, art. 91 ust. 4 pkt 3 i 4 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r., poz. 282 ze zm.), oraz art. 104 ustawy z 14 czerwca 1960 r. Kodeks Postępowania Administracyjnego (Dz. U. z 2020 r., poz. 256 ze zm.), w wyniku postępowania administracyjnego wszczętego z urzędu, zawiadomieniem Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z 13 lipca 2020 r., znak: KD.5140.34.3.2020,

Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków orzeka

wpisać do wojewódzkiego rejestru zabytków następujący zabytek nieruchomy:
dzieło budownictwa obronnego obejmujące: redutę generała Tadeusza Kościuszki wraz z drogą krytą, położone na działce nr 12/2 przy Al. Warszawskiej 81 w Lublinie, gm. miasto Lublin, pow. lubelski. Wskazana powyżej działka nr 12/1 jest zarejestrowana w ewidencji gruntów powiatu lubelskiego jednostka ewidencyjna: 066301_1, obręb: 0031-Sławinek, arkusz mapy: 8. Integralną część niniejszej decyzji stanowi załącznik w postaci kopii mapy zasadniczej z datą 4 grudnia 2019 r., nr id.: P.0663.1841-514/2009, z naniesionymi kolorem czerwonym granicami wpisu do rejestru zabytków.

Uzasadnienie

Objęty niniejszą decyzją zabytek nieruchomy jest dziełem budownictwa obronnego, powstałym w związku z planowaną obroną Lublina w czasie wojny polsko-rosyjskiej, prowadzonej w obronie Konstytucji 3-go Maja w 1792 roku.

Wpisana do rejestru zabytków reduta z 1792 roku jest przykładem ukształtowanej na ziemiach polskich pod koniec XVIII wieku fortyfikacji polowej, umożliwiającej zastosowanie kleszczowego systemu obrony oraz stosowanej przez Jana Bakałowicza, Tadeusza Kościuszkę, a następnie Ignacego Prądzyńskiego. Reduta została zbudowana według pomysłu, a także z rozkazu generała Kościuszki. W obecnym stanie badań można przypuszczać, że jest jedynym zachowanym dziełem budownictwa obronnego w Polsce związanym z jego z działalnością. Wynika to z materiału stosowanego przy budowie tych obiektów (ziemia) oraz względnie nietrwałych konstrukcji samych budowli, narażonych na działanie warunków atmosferycznych, a także zniszczeń będących wynikiem działań wojennych oraz przekształceń będących efektem prac naprawczych lub modernizacyjnych. Przykładem mogą być nieistniejące tzw. Okopy Kościuszkowskie w okolicach Krakowa z 1794 roku, z szańcami w Porębie pod Krzeszowicami oraz z obozem warownym pod Bosutowem i kordonem fortyfikacji polowych wzdłuż rzeki Dłubni, albo pochodzący z tego samego czasu wieniec ziemnych fortów w okolicach Warszawy, których współautorem był Karol Józef Sierakowski.

Reduta jest świadectwem charakterystycznego w architekturze militarnej z przełomu XVIII i XIX wieku kształtowania się fortu (szańca) wysuniętego na przedpole twierdzy. Jej lokalizacja poza

przeznaczonych do działań obronnych, pozwoliło autorowi rozpoznania na stwierdzenie, że folwark Sławinek w czasie wojny polsko-rosyjskiej 1792 roku odpowiadał opisowi tzw. posterunku umocnionego z „folwarkiem oszańcowanym”. Charakterystycznym dla czasu jej powstania jest uproszczony narys reduty. Została ona założona jako budowla ziemna, na planie czworoboku, w formie obwałowanego szańcami z trzech stron plateau, otwartego w kierunku wschodnim, z ukształtowanym, zaokrąglonym czołem od strony doliny Czechówki. Wejście do wnętrza (osady) reduty umieszczono od strony zachodniej i poprzedzono placem broni oraz drogą krytą. Będący częścią budowli, wysoki taras nad urwiskiem znajdującym się od strony rzeki przeznaczono na otwarte stanowiska ogniowe dla armat (działobitnie). Takie rozplanowanie całego dzieła i jego lokalizacja na terenie folwarku Sławinek zostały udokumentowane na mapie, która powstała na podstawie pomiarów topograficznych przeprowadzonych w latach 1801-1804 przez korpus techniczny armii austriackiej pod kierunkiem pułkownika Antoniego Mayera von Heldensfelda.

Reduta na Sławinku nie została wykorzystana w wojnie polsko-rosyjskiej z 1792 r., ani w innych działaniach wojennych na przestrzeni XIX i XX wieku i z tego powodu nie utrwaliła się w historii. W późniejszych przekazach źródłowych była ona określana mianem „okopów kościuszkowskich” („Tygodnik Lekarski” nr 25 z 19 czerwca 1856) lub „szańców kościuszkowskich”, będących pamiątką po generale, który miał tutaj stacjonować z wojskiem przed marszem w kierunku przeprawy przez Bug („Wędrowiec” nr 17 z 19 maja 1883). W wyniku późniejszych zmian prawno-własnościowych reduta znalazła się na terenie Zakładu Leczniczego (Uzdrowiska) na Sławinku. W okresie międzywojennym była wykorzystywana jako ujeżdżalnia koni 24 Pułku Ułanów Lubelskich „Krakusów” oraz Konnego Przysposobienia Wojskowego dla młodzieży lubelskich szkół. Po urządzeniu na terenie dawnej resztówki ogrodu botanicznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, ze względu na bogatą kompozycję roślinności teren dawnej reduty funkcjonował pod nazwą „Pałacówka” (Czesław Kielboń, Marta Kałużniacka, „Ewidencja założenia ogrodowego przy dworku Kościuszków na Sławinku w Lublinie”, 1999).

Porównanie najstarszego przekazu ikonograficznego reduty, tj. wspomnianej już mapy Heldensfelda z aktualnym stanem jej zachowania pozwala na stwierdzenie, że „od czasu jej budowy tj. od lat 90. XVIII stulecia przetrwała ona w bardzo dobrym stanie, zachowując bez gruntownych zmian i przekształceń układ przestrzenny, a także nieomal cały kształt budowli ziemnej z szańcami, wnętrzem czyli osadą i dawnymi stanowiskami ogniowymi dla armat, ulokowanymi na różnych poziomach niedostępnego urwiska, oraz murowaną piwnicą jako schron dla żołnierzy i magazyn. Przetrwało też całe otoczenie: zamaskowane dziką zielenią jary, zbiorniki wodne, obwałowania z ukrytą bezpieczną drogą dojazdową do reduty, oraz ukształtowana linia obrony” (M. Kseniak 2019). Do dzisiaj zasadnicza część reduty zachowała rzut zbliżony do prostokąta (szerokości około 75 m, długości około 105 m). Jest otoczona wałami obronnymi z trzech stron, z wejściem od strony zachodniej, miejscem po stanowiskach ogniowych ukształtowanym jako wysoki taras nad urwiskiem oraz z widokiem na przedpole - niegdyś na dolinę Czechówki i najstarszą część Lublina, a obecnie - na teren zadrzewiony. Istniejące wały obronne w formie ziemnych nasypów posiadają profile w kształcie zbliżonym do trójkąta (z szerszą stopą i węższą koroną) oraz zróżnicowaną wysokość (obecnie około 3-metrowej wysokości nasypy od strony zachodniej i ulegają wypłaszczeniu w kierunku wschodnim do wysokości około 1 m). Znajdujące się na stokach wałów reduty nasadzenia lipowo-klonowe pochodzą z okresu funkcjonowania uzdrowiska na Sławinku w 2 połowie XIX wieku. Natomiast sposób zagospodarowania wnętrza dzieła obronnego w obecnym kształcie (sieć utwardzonych alejek i istniejący drzewostan), jest efektem zmian dokonanych na przestrzeni funkcjonowania ogrodu botanicznego.

W obecnym stanie badań (M. Kseniak 2019), integralną częścią opisywanego dzieła obronnego pozostaje poprzedzający wejście do reduty od strony zachodniej prostokątny plac broni (obecnie wykorzystywany jako utwardzony parking), a także wychodząca z jego naroża od strony

2. Pouczenie o skutkach wpisu do rejestru zabytków nieruchomych.

Otrzymuje:

Rektor Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Plac im. Marii Curie-Skłodowskiej 5, 20-031 Lublin

Do wiadomości:

1. Ogród Botaniczny UMCS, ul. Sławinkowska 3, 20-810 Lublin
2. Narodowy Instytut Dziedzictwa, ul. Kopernika 36/40, 00-924 Warszawa
3. Prezydent Miasta Lublin, Plac Władysława Łokietka 1, 20-109 Lublin
4. Sąd Rejonowy Lublin – Zachód w Lublinie, X Wydział Ksiąg Wieczystych, ul. Konrada Wallenroda 4d, 20-607 Lublin
5. Urząd Miasta Lublin, Wydział Geodezji, ul. Wieniawska 14/518, 20-071 Lublin
6. a/a